Úvod

Cieľom tejto práce je pokúsiť sa aplikovať štúdiom získané teoretické vedomosti zo základov ekonómie na praktických príkladoch v prípadových štúdiách. Formulácia odpovedí na otázky za každou kapitolou je podmienená prvotným naštudovaním danej problematiky v odbornej literatúre. Osvojenie si základných pojmov ekonómie, ich vzájomné vzťahy a súvislosti sú nevyhnutnou podmienkou pochopenia tejto zložitej a neustále sa dynamicky rozvíjajúcej vedy.

1 EKONOMICKÝ RAST

1.1 Je lepšia spoločnosť A alebo B?

Na túto zdanlivo jednoduchú otázku neexistuje jednoznačná odpoveď. Pri predstave oboch spoločnosti asi každý zatúži po dokonalej spoločnosti A, v ktorej si ľudia vážia sami seba a vládne tu iná hierarchia hodnôt ako v morálnom chaose spoločnosti B. Ako však dosiahnuť takýto rozvoj ekonomiky a vysoký stupeň etickej a kultúrnej vyspelosti ľudí. Ako pomôcku môžeme použiť paralelu vývoja našej krajiny. Odhliadnuc od politických okolností by sa dalo povedať, že vysnívaná spoločnosť sa podobá na socialistické Československo a svet na západ od nás je prezentovaný ako Babylon kapitalizmu, kde človek ak nemá peniaze, nemá žiadnu hodnotu, kde život je len prázdnou existenciou a večným pachtením sa za matériou. Čo teda dohnalo našu spoločnosť k rozhodnutiu nechať sa vyhnať a chcieť byť vyhnanou z tohoto „Raja"? Nebola to túžba po sociálnej neistote, smogu, strese, drogách a kriminalite, ale túžba žiť v nediktátorskej spoločnosti so slobodou v podnikaní, v názoroch, v pohybe a v osobnom vlastníctve - túžba rozvíjať sa a uspokojovať svoje **potreby**. Táto vlastnosť ľudského chovania je možnou príčinou neuskutočniteľnosti mýtickej spoločnosti A, v ktorej je človek ochotný žiť v harmónii s ostatnými len v tom prípade, že bude mať toľko alebo o „trochu viac" ako ostatní. Nedá sa povedať žeby robila spoločnosť lepšou, ale z ekonomického hľadiska je táto vlastnosť paradoxne pozitívnym stimulom, pretože trh bez neuspokojených potrieb sa stáva nefunkčným.

1.2 Pri posudzovaní blahobytu sú platné iba ekonomické kritériá?

Prerod riadenej ekonomiky na trhovú však so sebou akoby zákonite priniesol i spomínané negatívne javy. Oblasti dovtedy fungujúce ako zdravotníctvo, školstvo, sociálny systém sa ocitli na pokraji kolapsu, čulý turistický ruch v okolí vodných plôch v dôsledku ich znečistenia utíchol, verejné statky začali chátrať. Napriek tomu, že veci ako farebný televízor, automatická práčka či auto sa stali samozrejmými prvkami domácností, ľudia začínajú nostalgicky spomínať na časy minulé. Zisťujú, že sieť obchodných reťazcov alebo obed u McDonalda je síce príjemným zlepšením služieb, ale zároveň cítia, že kvalita ich života sa znížila a súčasné postavenie alebo stav účtu nie je skutočným naplnením ich života. Podobnou otázkou sa zaoberal medzi inými aj Rímsky klub, ktorý vznikol v šesťdesiatych rokoch 20. storočia v snahe upozorniť na negatívne sprievodné javy dlhodobej orientácie na hmotnú spotrebu. Kvalita života je podmienená výkonnosťou ekonomiky. Pri posudzovaní blahobytu však nie sú platné výlučne ekonomické kritériá je treba zvážiť i faktory hodnotovej orientácie -možnosť človeka mať radosť zo života alebo environmentálna problematika. Zvlášť táto je v rozvíjajúcich sa ekonomikách ako naša veľmi utláčanou témou a môže do budúcnosti negatívne ovplyvniť celkovú kvalitu života obyvateľstva.

1.3 Aké ukazovatele v súčasnosti používame na meranie blahobytu?

Aj keď sa u nás podobne ako v prevažnej väčšine štátov výkonnosť ekonomiky meria pomocou HDP, skúsenosti ukazujú, že jeho dynamika neodráža komplexne zmeny vo vývoji blahobytu občanov. Na korekciu jeho nedostatkov ekonómovia vytvorili ukazovateľ **čistý ekonomický blahobyt –NEW** (net economic welfare). Ide o upravené meradlo HDP, ktoré obsahuje len tie statky a služby, ktoré priamo ovplyvňujú ekonomický blahobyt a zároveň zohľadňujú negatívne faktory. Pri kvantifikácii NEW treba k HDP pripočítať:

a) Statky a služby pre domácnosť a v domácnosti produkované a nie sú realizované prostredníctvom trhu.
b) Produkty tieňovej ekonomiky – daňové úniky
c) Rast kvality a úžitkových vlastností statkov a služieb
d) Hodnota voľného času

Negatívne na ekonomický blahobyt vplývajú choroby z povolania, strata voľného času, kriminalita a zhoršovanie životného prostredia.

Veľkým nedostatkom tohto ukazovateľa je praktická nemerateľnosť niektorých hodnôt a preto sa ekonómovia usilujú o kvantifikáciu spoločenských a enviromentálnych nákladov.

Výsledkom tejto snahy o spresnenie je vytvorenie nového makroekonomického ukazovateľa, ktorý sa nazýva **pravý ekonomický rozvoj – GPI** (Gennine Progress Indicator), ktorý v sebe zahŕňa viac ako 20 činiteľov neobsiahnutých v HDP, za účelom odstrániť vplyv faktorov, ktoré v skutočnosti nie sú ekonomickým rastom, ale odstraňovaním chýb deformácií a spoločensko-ekonomického úpadku z minulosti.

Na porovnávanie ekonomickej úrovne jednotlivých krajín sa ešte používa **index rozvoja človeka – HDI** (Human Development Index), ktorý zohľadňuje tri faktory

a) Reálny ročný HDP na jedného obyvateľa vyjadrený v dolároch
b) Percentuálnu gramotnosť dospelého obyvateľa danej krajiny
c) Priemernú dĺžku života obyvateľstva danej krajiny

1.4 Ako meriame ekonomický rast?

Ekonomický rast vyjadruje zvyšovanie HNP, resp. HDP v čase a znamená zmenu tokových veličín v čase. Možno ho vyjadriť troma spôsobmi:

a) **ako rozdiel** medzi hodnotou reálneho produktu (Q) v čase t a jeho hodnoty v čase t-1

$$Q = Q_t - Q_{t-1}$$

b) **ako ich podiel** vyjadrený v percentách

$$r = \frac{Q_t}{Q_{t-1}} \cdot 100(\%)$$

c) **ako tempo rastu**, ktorým rozumieme prírastok reálneho produktu. Je to relatívny prírastok, vyjadrujúci podiel absolútneho prírastku v danom období a dosiahnutej úrovne v predchádzajúcom období

$$G = \frac{Q_t - Q_{t-1}}{Q_{t-1}} \cdot 100(\%)$$

Keďže sa veľkosť HDP mení aj vplyvom inflácie nielen rastom produkcie, vyjadrujeme jeho hodnotu v stálych cenách t.j. s cenami zvoleného roka počítame aj v rokoch ďalších. Takýto HDP sa nazýva **reálny**.

1.5 Pokúste sa zodpovedať na otázku z posledného odseku textu štúdie

V súčasnosti nemožno súhlasiť s tým, že ekonomicky výkonnejšia spoločnosť musí byť zároveň menej zdravou, menej poctivou alebo menej spokojnou. Na rozdiel od menej rozvinutých sú ich materiálne potreby viac uspokojené a zostáva viac času a prostriedkov

práve na tie „nemerateľné“ hodnoty. Recyklácia odpadov, sanácia poškodeného ekosystému, import prírodných vzácnych zdrojov, export nebezpečného odpadu, výroba ekologicky čistej elektrickej energie a jej šetrenie, výstavba energeticky pasívnych budov, fungujúci zdravotný a sociálny systém, ochrana kultúrneho dedičstva atď., to sú všetko kapitálovo náročné investície, na ktoré, povedzme si otvorene, krajina ako je naša nemá dostatok financií. Dnes sú tieto nespravodlivo považované za druhoradé, ale do budúcnosti môžu znamenať ťažký hendikep pri porovnávaní s ekonomikami, ktoré si takéto „výdavky“ v súčasnosti môžu dovoliť.

2 ZAMESTNANOSŤ KONTRA NEZAMESTNANOSŤ I.

2.1 Aké sú príčiny nezamestnanosti z pohľadu ekonomickej teórie?

Z pohľadu ekonomickej teórie treba príčiny vysokej nezamestnanosti v Slovenskej republike v rokoch 1998-1999 hľadať v slabej výkonnosti slovenskej ekonomiky a jej neschopnosti vytvárať nové pracovné miesta. Mnohé stavebné a strojárske firmy zatvárajú svoje prevádzky výsledkom čoho sú hromadné prepúšťania rádovo stoviek až tisícok zamestnancov, ktorí z dôvodu neexistencie pracovnej príležitosti, v ktorej sú špecialistami alebo veku nie sú schopní sa opätovne zamestnať. Ďalšou príčinou, popísanou na príklade okresu Sabinov je nedobrovoľná nezamestnanosť, ktorej príčinou je nepružnosť miezd. Mzdová sadzba v spoločnosti Odeva s.r.o. Lipany vyvoláva nezáujem zamestnať sa napriek tomu, že v okolí je vďaka niekoľkým odborným školám dostatok špecialistov v odbore.

2.2 Ktoré formy nezamestnanosti môžete nájsť v tejto štúdii?

V tejto prípadovej štúdii sú zrejmé všetky tri druhy nezamestnanosti**. Frikčná nezamestnanosť** v prípade okresu Sabinov, keď čerství absolventi stredných odborných škôl hľadajú nové miesta mimo svojho regiónu a odboru za účelom získania skúseností a overenia svojich schopností. **Cyklická nezamestnanosť** v prípade Prešovského kraja, kde v dôsledku ukončenia sezónnych a verejnoprospešných prác a neprijatia absolventov stredných škôl na vysoké školy tu stúpol počet nezamestnaných ku koncu roka na 20,19%, čo je takmer o 5% viac ako je celoslovenský priemer. **Štruktúrna nezamestnanosť** je v tom istom kraji zastúpená absolventmi osobitných škôl bez potrebnej kvalifikácie, ktorí sú v daných podmienkach prakticky nezaraditeľní do zamestnaneckého pomeru.

2.3 Vypočítajte percentuálny prírastok počtu nezamestnaných medzi rokmi 1997 a 1998

Vývoj počtu nezamestnaných v evidencii OÚP a miera nezamestnanosti v SR v rokoch 1997-1998

Rok	Evidovaní nezamestnaní spolu	Miera nezamestnanosti v %
1997	347 753	13,37
1998	428 209	16,43

Zdroj: NÚP

Medziročný prírastok počtu nezamestnaných je 23,14%
Miera nezamestnanosti sa zvýšila o 3,06%

2.4 Nájdite v štúdii aspoň jeden zabudovaný stabilizátor

Na stabilizáciu nepriaznivého vývoja rastu nezamestnanosti sa používajú rôzne aktívne alebo pasívne opatrenia, ktorých cieľom je pomôcť ľuďom zostať na trhu práce. Príkladom v tejto štúdii je vytvorenie 150 nových pracovných miest v popradskom podniku Whirpool a.s. a Tatramat a.s., ktorých vznik je spojený s poskytnutím príspevku na dvanásť mesiacov na každé novovytvorené miesto.

2.5 Pokúste sa vysvetliť problém Odevy. Prečo bojuje s nedostatkom pracovníkov?

Problematika nedostatku pracovníkov v Odeve s.r.o. Lipany je nepochopiteľná a paradoxná. V jej okolí sa nachádzajú spolu tri školy , ktoré každoročne chrlia množstvo kvalifikovaných pracovníkov do prostredia s evidovaným najvyšším percentom nezamestnaných. Napriek tomu je spoločnosť nútená obmedziť produkciu na jednozmennú prevádzku. Príčinou je podľa dostupných údajov nepružnosť miezd. Ak je čerstvý absolvent postavený pred voľbu zamestnať sa „doma“ za nástupný plat hlboko pod celoslovenský priemer alebo hľadať efektívnejšiu alternatívu, neváha. Podľa môjho názoru je v tomto prípade za uvedený stav zodpovedné vedenie Odevy, ktoré nemotivuje kvalifikované sily zamestnať sa a spolieha na prebytok dopytu po práci nad jej ponukou v regióne.

2.6 Dopočítajte prírastok miery nezamestnanosti medzi septembrom a novembrom a zistite zmenu poradia jednotlivých okresov

	September	November	Prírastok miery nezamestnanosti	Poradie podľa prírastku MN
			v %	
Vranov n/T	24,18	26,82	2,64	1
Stropkov	20,78	23,24	2,46	2
Bardejov	20,52	22,96	2,44	3
Sabinov	21,03	21,92	0,89	8
Kežmarok	20,5	22,02	1,52	4
Medzilaborce	20,87	21,33	0,46	12
Svidník	19,6	20,64	1,04	7
Snina	19,2	20,43	1,23	6
Humenné	19,34	20,2	0,86	9
Levoča	18,39	19,21	0,82	10
Prešov	17,28	17,36	0,08	13
Poprad	16,12	16,63	0,51	11
Stará Ľubovňa	14,33	15,8	1,47	5
Kraj celkom	**19,40**	**20,66**	**1,263077**	

2.7 Prečo sú možné tak vysoké rozdiely medzi jednotlivými oblasťami Slovenska, ako aj medzi okresmi Prešovského kraja?

Príčinou tak vysokého rozdielu medzi jednotlivými oblasťami Slovenska je v prevažnej miere málo diverzifikovaná odvetvová štruktúra a výrazné rozdiely v objeme vstupov zahraničných investorov do jednotlivých regiónov, spôsobené rozdielnou kvalitou infraštruktúry a alokáciou strategicky dôležitých najmä zahraničných spoločností v blízkosti

hlavného mesta. Ďalšou možnou príčinou je rôzne demografické zloženie obyvateľstva. Nezanedbateľným je v tomto prípade podiel rómskeho obyvateľstva, ktoré vykazuje či už z objektívnych alebo subjektívnych dôvodov veľmi nízke percento zamestnaných. Kým napríklad v bratislavskom kraji sa k rómskej národnosti hlási 0,13% obyvateľstva , v košickom kraji je to 3,90% a v prešovskom dokonca 4,01%. Rovnaký princíp hľadania dôvodu rozdielnej miery nezamestnanosti v celoslovenskom rámci sa dá aplikovať aj v prípade vnútroregionálnych rozdielov .

3 VEĽKÉ PRÍLEŽITOSTI

3.1 Porovnajte úroveň jednotlivých krajín sveta z hľadiska základných cieľov makroekonómie

Ak chceme porovnávať úroveň jednotlivých krajín sveta z hľadiska základných cieľov makroekonómie, nevyhnutne musíme najprv zobjektívniť svoj pohľad obyvateľa relatívne vyspelej krajiny. Aj keď sa vďaka nebývalému rozvoju technológií a internacionalizácii môže zdať ,že vo svete kde stačí pred spaním na displeji svojho mobilného telefónu skontrolovať stav svojich akcií na newyorskej burze je o všeobecné blaho postarané top manažérmi nadnárodných spoločností, pravdou zostáva, že kým jedna krajina vynakladá miliardy dolárov na výskum Marsu, viac ako dve tretiny obyvateľstva žije v rozvojových krajinách doposiaľ nezasiahnutých globalizačným ošiaľom. Prvá skupina pozostáva z vyspelých trhov Severnej Ameriky, Európy a Japonska, ktoré dokážu vďaka modernej technike prekonať vzájomné geografické vzdialenosti a vytvárajú prakticky homogénny trh, ktorý však v poslednej dobe začína byť „pritesný“ a núti ich postupne prenikať i do nesaturovaných trhov krajín druhej skupiny.

3.2 Aké výhody vyplývajú z etnicky diverzifikovanej pracovnej sily v internacionalizovanom svete

Etnicky diverzifikovaná pracovná sila ponúka rôzne výhody i riziká obom zúčastneným stranám. Prenikanie firiem do ekonomicky slabšej krajiny, tejto ponúka prísun investícií, možnosť vytvorenia nových pracovných príležitostí a celkové oživovanie hospodárstva. Je však limitované vytvorením vhodných trhových podmienok a vnútornou stabilitou, ktorá je zárukou návratnosti investícií. Na druhej strane umiestnenie výroby do prostredia s neporovnateľne nižšou hladinou výšky miezd ponúka investujúcim firmám značnú úsporu mzdových nákladov je však z toho istého dôvodu rizikom pre nízku kúpyschopnosť obyvateľstva.

3.3 Aký je vývoj pracovnej sily na Slovensku a v jeho jednotlivých oblastiach?

ZAMESTNANOSŤ*(podľa Výberového zisťovania pracovných síl)*

Ukazovateľ	**2003**		
	1.Q.	**2.Q.**	**3.Q.**
Počet pracujúcich v hospodárstve SR spolu (v tis.)	2 130,8	2 170,1	2 186,7
Index (rovnaké obdobie minulého roka = 100)	101,2	102,6	102,3
Pracujúci podľa ekonomických činností (v tis.osôb)			
Poľnohospodárstvo, poľovníctvo a lesníctvo; Rybolov a chov rýb	120,4	129,9	130,7
Priemysel	637,2	631,0	635,7
Stavebníctvo	174,4	194,6	203,4

Veľkoobchod a maloobchod; oprava vozidiel	270,9	275,0	268,5
Hotely a reštaurácie	73,2	78,8	81,5
Doprava, skladovanie, pošty a telekomunikácie	152,7	149,8	150,3
Finančné sprostredkovanie	42,7	42,9	45,8
Nehnuteľnosti, prenájom a obchodné činnosti	106,2	107,0	109,8
Verejná správa a obrana; povinné sociálne zabezpečenie	155,2	164,2	161,1
Školstvo	162,1	161,1	154,4
Zdravotníctvo a sociálna pomoc	150,5	147,3	154,1
Ostatné spoločenské, sociálne a osobné = služby	76,6	77,4	78,9
Súkromné domácnosti	7,4	8,0	9,0
Exteritoriálne organizácie	0,9	1,0	1,1
Nezistené	0,5	2,0	2,4
Podiel pracujúcich z ekonomicky aktívneho obyvateľstva (v %)	81,2	82,6	82,6

Zdroj: Štatistický úrad Slovenskej republiky

3.4 Čo ste nakúpili pri Vašich troch posledných nákupoch? Stalo sa Vám, že ste nevedeli, ktorému tovaru dať prednosť?

Počas svojich posledných troch nákupov som postupoval veľmi racionálne a pri výbere tovaru som sa riadil iba dvoma ukazovateľmi : užitočnosťou a cenou. Príjem mojej rodiny pozostáva z mojej mzdy a materského príspevku manželky. Po odčítaní výdavkov spojených s fungovaním domácností, splátok poistenia a úverov teda nutných výdavkov, ktorých výška je fixná, zostáva minimum finančných prostriedkov, z ktorých je potreba zabezpečiť potraviny a vytvoriť nevyhnutnú rezervu na nepredvídané výdavky. Mnoho výrobkov tak zostáva nepovšimnutých nie z dôvodu ich neužitočnosti ale z dôvodu obmedzených zdrojov. Situácia kedy neviem, ktorému tovaru dať prednosť nastáva často veľké množstvo akciových cien a široký sortiment najmä v hypermarketoch núti premýšľať o časovo obmedzenej výhodnosti nákupu a nezriedka sa stáva, že k pokladni prichádzam s úplne iným sortimentom ako som pôvodne zamýšľal.

3.5 Vyriešte problém ako minúť vo dvojici Sk 500,- ak idete nakupovať v tom istom čase a do toho istého supermarketu . Vysvetlite pojem alternatívne náklady

Problém ako minúť vo dvojici 500,-Sk ak sa uskutoční v tom istom čase a v tom istom supermarkete sa dá riešiť len cestou kompromisu a logickej argumentácie potrebnosti položiek nákupu. Obe zúčastnené osoby môžu mať odlišnú predstavu o využití spomínanej hotovosti a navyše každý niekoľko vlastných kombinácií zakúpených tovarov v uvedenej hodnote. **Voľba** určitého tovaru bude mať za následok vzdanie sa inej resp. niekoľkých ďalších **možností** a nákupný košík teda bude nakoniec „plný“ neuskutočnených nákupov na úkor toho čo na dne košíka skutočne je. Tovar, ktorého sme sa pri výbere vzdali predstavuje náklady **obetovaných príležitostí** – alternatívne náklady. V ekonómii sa princíp alternatívnych nákladov dotýka rôznych spôsobov použitia obmedzených zdrojov: práce, pôdy, kapitálu, času a peňazí a predstavuje výnos z ich iného (najlepšieho) použitia .

Záver

Práca sa pokúša nájsť odpovede na rôznorodé otázky z praktického života vo svete, ktorý nás obklopuje. Nie je dielom fundovaného odborníka ale výsledkom práce študenta, učiaceho sa orientovať v ekonomickej teórii. V troch kapitolách sa snaží zodpovedať otázky na diskusiu za pomoci základných pojmov a požitia dostupných informácií. Práca nechce byť citáciou fráz a poučiek z doporučenej literatúry ale dôkazom pochopenia zvolenej témy.

Použitá literatúra

1. Lisý, J. a kol.: Ekonómia. Bratislava, Iura edition, 1998
2. Smrtník, J.: Základy trhovej ekonomiky. Košice, Kredit s.r.o., 1995
3. Tej, J.: Prípadové štúdie pre vyučovanie ekonomických predmetov. Prešov, Prešovská univerzita v Prešove - Fakulta humanitných a prírodných vied
4. www.employment.gov.sk
5. www.statistics.sk
6. www.vlada.gov.sk